

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 28 april 1909, kl. 2 e. m.

Sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 5 i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition n:o 119 med förslag till lagar om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan m. m., dels de i sammanhang därmed afgifna propositionerna n:is 120, 121 och 122, dels herr Lindblads inom Första Kammaren väckta motioner n:is 68 och 69, dels herr Lindhagens m. fl:s inom Andra Kammaren väckta motion, n:o 112, i hvad den samma afses grufvor, dels ock herr Magnusons inom Första Kammaren väckta motion n:o 74.

Utskottet har funnit ifrågavarande till dess förberedande handläggning hänskjutna framställningar vara af beskaffenhet att böra i ett och samma utlåtande behandlas. De särskilda förslagen komma att af utskottet företagas till behandling i följande ordning:

I.

Kungl. Maj:ts i propositionen n:o 119 intagna förslag till lagar a) om ändrad lydelse af 1, 3, 8, 10, 17, 22, 44 och 65 §§ grufvestadgan samt b) angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgadt.

Med ifrågavarande lagförslag afses upphäfvande af rätten till inmutning beträffande all kronojord, som ej innehafves under ständig be-

Ändringar i grufvestadgan samt förlängning af provisoriska förbudet mot inmutning.

sittningsrätt eller är anslagen till boställe, äfvensom att intill tidpunkten för denna lagbestämmelses ikraftträdande utsträcka det provisoriska förbud, som för närvarande gäller mot inmutning inom vissa län å kronojord af nämnda slag.

Uti det propositionen bilagda protokoll öfver justitiedepartementens ärenden för den 4 december 1908 har bland annat erinrats därom:

att genom 1855 års grufvestadga fastslagits, att den kronan dessförinnan i likhet med hvarje annan jordägare tillkommande rätt till andel i nyupptäckta fyndigheter å kronan tillhörande jord skulle beträffande odisponerad kronojord tillkomma inmutaren;

att denna bestämmelse, som jämväl förefanns i 1884 års grufvestadga, upphäfdes genom lagen den 20 oktober 1899, enligt hvilken jordägareandelen å dylik kronojord tillkomme kronan, som enligt kungörelse af samma dag utbjöd denna andel på arrende åt enskilda för en tid af i regel 20 år;

att inmutningsrätten, som emellertid gällde äfven med afseende å kronojord, efter det utmåsläggning i vissa fall förbjudits, särskildt inom Norrbottens län funnits kunna föranleda till en osund spekulation och andra betänkliga missförhållanden, hvilket åter väckt tanken på inmutningsrättens upphäfvande eller suspenderande;

att i anledning häraf genom provisorisk lag den 6 juni 1902 inmutningsrätten å odisponerad kronojord inom Norrbottens län förbehållits kronan ensam;

att denna provisoriska lagstiftning, som år 1907 utsträckts att afse äfven Jämtlands och Västerbottens län, vore gällande intill den 15 maj 1909;

att man sedan tiden för den provisoriska lagens antagande kommit till allt klarare insikt om nödvändigheten för staten att äga visst inflytande öfver malmbrytningen och malmexporten och om nödvändigheten att hindra, det värdefullare svenska grufvor falla i utlänningars händer, med hänsyn hvartill statsmakterna jämväl funnit sig föranlättna att genom köp förvärfva åtskilliga af de stora gruffälten i Norrbotten;

att af denna grufpolitik såsom en oafvislig konsekvens syntes följa, att staten, då så utan förnärmande af annans rätt kunde ske, genom lagstiftningen bibehölles vid äganderätten till mineralfyndigheterna å kronans mark;

att, om nyssnämnda intressen ansåges vara af den betydelse, att staten för deras tillvaratagande borde äfven till höga pris förvärfva sig grufvor från enskilda, samma intressen än mera betingade ändring i en lagstiftning, hvarigenom enhvar tillerkändes rätt att medelst inmutning

afhända kronan den äganderätt till å dess mark befintliga fyndigheter, som tvifvelsutän principiellt tillkomme kronan såsom jordägare;

att såsom en ytterligare fördel af statens bibehållande vid äganderätten till ifrågavarande fyndigheter också torde böra räknas, att kronan därigenom säkerligen skulle vinna större direkta inkomster än hvad den nu vore i tillfälle att draga af den rätt till jordägareandel, som enligt nuvarande lagstiftning tillkomme kronan, och att sålunda afkastningen af dessa fyndigheter i större utsträckning komme alla statsborgare till godo;

samt att, enär det provisoriska förbudet mot inmutning inom vissa län å kronojord af ifrågavarande slag icke gällde längre än till den 15 maj 1909, men lag om sådan ändring i grufvestadgan, att inmutning definitivt förbjödes å all dylik jord, icke torde kunna träda i kraft förrän vid en senare tidpunkt, det syntes nödigt, att provisoriet förlängdes till ikraftträdandet af lag, hvarigenom inmutning förbjödes å ifrågavarande kronojord, dock ej längre än till den 1 oktober 1910.

Kärnpunkten i förslaget till ändringar i grufvestadgan innefattas i det nya mom. 1 i grufvestadgans 3 § rörande förbud mot inmutning å oftanämnda slag af kronojord. De i öfrigt föreslagna ändringarna i grufvestadgan innebära allenast konsekvenser af den sålunda ifrågasatta lagändringen.

Då utskottet ej haft något att erinra mot ifrågavarande båda lagförslag, får utskottet hemställa, att Riksdagen måtte antaga

a)

L a g

om ändrad lydelse af 1, 3, 8, 10, 17, 22, 44 och 65 §§ grufvestadgan.

Härigenom förordnas, att 1, 3, 8, 10, 17, 22, 44 och 65 §§ grufvestadgan skola erhålla följande ändrade lydelse:

1 §.

Föremål för inmutning och bearbetande af den, som sig därtill anmäler, äro de mineralfyndigheter, hvilka innehålla:

1:o) malmerna till följande metaller, nämligen: guld, silfver, platina, kvicksilfver, bly, koppar, järn med undantag af sjö- och myrmalmer,

mangan, krom, kobolt, nickel, zink, tenn, titan, molybden, wolfram, vismut, antimon och arsenik;

2:o) svafvelkis, magnetkis och grafit.

Förut inmutad eller bearbetad mineralfyndighet, som blifvit sönad, må ånyo inmutas, såframt fyndigheten, enligt hvad ofvan är sagdt, utgör föremål för inmutning.

3 §.

1 mom. Inmutning må ej ske å annan kronojord än sådan, som innehafves under ständig besittningsrätt eller är till boställe anslagen.

Till jord, som under ständig besittningsrätt innehafves, skall i detta hänseende hänföras äfven grufveskog.

2 mom. Å område, beläget på mindre afstånd än två hundra meter från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, vare inmutning ej tillåten, utan tillstånd af såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den, hvilken därtill har nyttjanderätt; dock att inom utmål befintliga byggnader, hvilka erfordras för grufdriften, ej må utgöra hinder för inmutning.

Inmutning må ej ske å kyrkogård eller begravningsplats, ej heller, utan tillstånd af vederbörande myndighet eller styrelse, å område på mindre afstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal, som är upplåten för allmän trafik.

3 mom. Inmutning vare ock förbjuden å förut inmutadt område samt å utmål, så länge rättigheten till området eller utmålet blifvit behörigen försvarad.

Har kronan å jord af den beskaffenhet, att enligt 3 § 1 mom. inmutning ej dära må ske, upplåtit rätt till undersökning eller tillgodogörande af mineralfyndighet, som i 1 § sägs, eller apatit eller magnesit, och öfvergår jorden i enskild ägo eller till boställsjord eller upplåtes den under ständig besittningsrätt, vare inmutning å det område, upplåtelsen gäller, förbjuden, så länge den upplåtna rätten äger bestånd.

8 §.

Inom det inmutade området eller utmålet äger inmutaren uteslutande rätt att, med de villkor och inskränkingar, denna stadga innehåller,

bearbeta och tillgodogöra sig såväl den inmutade mineralfyndigheten som äfven andra inmutningsbara mineral.

Förutom de mineral, hvilka inmutaren efter hvad nu är sagdt äger tillgodogöra sig, må öfriga mineraliska ämnen inom det inmutade området eller utmålet äfven af honom brytas, i den mån sådant är erforderligt för grufarbetets ändamålsenliga drifvande, och äge inmutaren därpå använda hvad för grufdriftens ändamål behöfves. Hvad sålunda icke användes må inmutaren ock behålla, såframt det icke af jordägaren mot erläggande af godtgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader afhämtas, om inmutningspunkten är belägen i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, inom ett år, men eljest inom sextio dagar efter tillsägelse. Jordägarens rätt i detta afseende utöfvas å sådan kronojord, hvarå inmutning må ske, af kronoåbon eller boställsinnehafvaren.

Uppstår tvist om beloppet af den godtgörelse, hvarom nu är sagdt, gånge med bestämmandet därpå såsom i 12 § stadgas, dock att, där skiljemän anlitas, parterna skola stånda hvar sina kostnader och gälda hvardera halfva kostnaden för skiljemännens sammanträde; och varde tiden för afhämtandet räknad från det att godtgörelsens belopp blifvit slutligen bestämdt.

10 §.

1 mom. Har mutsedel blifvit meddelad å fyndighet, som efter 1 § ej utgör föremål för inmutning, vare mutsedel ogill och utmål för sådan grufva förbjudet.

Lag samma vare, där inmutningspunkten, i strid mot föreskrifterna i 3 § 1 och 2 mom., blifvit förlagd å område, där inmutning enligt nämnda lagrum ej är tillåten.

Klander mot mutsedel på grund af förhållande, hvarom nu är sagdt, så ock påstående att inmutningsrätt blifvit förverkad genom underlåtet fullgörande af föreskrifterna i 13 § 1 mom. eller 14 § 1 punkten skall, för att vara gällande, anmälas sist vid utmålsförrättningen; ägande dock den, hvars rätt blifvit förnärmad, att dessförinnan, när han vill, få all verkan af mutsedeln upphäfd genom klagan hos bergsöfverstyrelsen, om den inmutade fyndigheten ej utgör föremål för inmutning enligt 1 §, men eljest efter stämning hos domaren.

Har inmutare eller grufägare vetskap om att grufva olagligen tillkommit eller att inmutningsrätten förverkats, och verkställer han ändå arbete vid sådan grufva, ansvare såsom för åverkan, om åtal därpå i laga tid anställes.

2 mom. Är mutsedel meddelad för inmutning å nyo af sådan äldre grufva, som uppgifvits vara sönad, vare förre innehafvaren icke skyldig att för nye inmutaren vika, innan han blifvit dömd sin rätt förlustig; och skall i sådan tvist klander mot den, som grufva innehar, icke gälla där det grundas på försummelse eller annat förhållande, som ägt rum för längre tid tillbaka än andra kalenderåret före klandrets instämmande.

17 §.

Å sådan kronojord, hvarå inmutning må ske, skall kronoåbon eller boställsinnehafvaren njuta den jordägaren enligt 16 § tillkommande rätt till godo; ägande han ock, om han begagnar jordägareandelen, att samma andel sedermera behålla såsom sin enskilda tillhörighet.

22 §.

1 mom. Ansökning om utmål skall ske skriftligen och däri uppgifvas till namn och hemvist den eller de jordägare, på hvilkas mark utmålet kan komma att läggas; och vare bergmästaren skyldig att, så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen, den sökta utmålsläggningen på stället företaga.

2 mom. Kostnaden för utmålsförrättningen skall gäldas af grufvägaren; och vare sökanden pliktig att, där bergmästaren det fordrar, denna kostnad inom förelagd tid förskjuta, vid äfventyr, om den tid försittes, att ansökningen icke anses hafva inkommit tidigare, än förskottet sedermera erlägges, hvilken påföljd bör i föreläggandet intagas.

44 §.

Önskar grufvägare längre tids hvilostånd än bergmästaren enligt 42 § kan medgifva, söke då förlängning därå hos bergsöfverstyrelsen, som, då särskilda omständigheter därtill föranleda samt jordägaren eller å sådan kronojord, hvarå inmutning må ske, kronoåbon eller boställsinnehafvaren till ansökningen lämnat bifall, äger att förlänga hviloståndstiden under ytterligare högst fyra arbetsår.

65 §.

Underlåter delägare att betala tillskott, som blifvit å stämma beslutadt eller af grufföreståndaren enligt 62 § infordradt, och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tid gått till ända, bevisligen blifvit om betalningens fullgörande erinrad, men icke inom sextio dagar efter mottagandet af sådan erinran tillskottet erlagt, hafve han till öfriga delägare förverkat sin lott i grufvan och dess tillhörigheter.

Har delägare efter ty nu är sagdt förverkat sin lott i grufva, njute han ersättning för sin andel i grufvan tillhörande hemmanslägenheter och annan jordegendom; och vare han för tillskottets betalande fri.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1909. Beträffande grufva, hvartill rättighet därförinnan är vunnen, skall gälla hvad dittills varit stadgadt.

och b)

L a g

angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgadt.

Häri genom förordnas, att hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgadt skall fortfarande gälla, till dess lag, hvarigenom inmutning förbjödes å all kronojord, som ej innehafves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe, träder i kraft, dock ej längre än till den 1 oktober 1910.

II.

Kungl. Maj:ts i proposition n:o 121 framlagda förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande af mineralfyndighet å viss kronojord.

Bestämmelser ang. undersökning och tillgodogörande af mineralfyndighet å kronojord.

Detta förslag, hvilket återfinnes å sid. 2—16 i sagda proposition, är byggdt på den förutsättning, att, sedan inmutningsrätten å viss kronojord blifvit upphäfd, kronan skall äga öfver fyndigheter på sådan jord, till hvilka ingen förut förvärfvat rätt, fritt förfoga liksom öfver annan kronans fasta egendom.

Angående förslaget, för hvilket närmare redogöres å sid. 30—35 i propositionen n:o 119, torde här i största korthet böra meddelas:

att den ledande synpunkten vid förslagets uppgörande varit, att med afseende å tillgodogörandet af mineralfyndigheter å ifrågavarande kronojord de för inmutning gällande regler borde tjäna till förebild så långt med bevarandet af kronans äganderätt till fyndigheterna vore förenligt:

att möjlighet skulle beredas enhvar svensk medborgare att utan större omgång eller kostnad vinna rätt att bedriva undersökningsarbete och, om han vid undersökning funnit fyndighet vara arbetsvärd, få en viss rätt att på bestämda villkor erhålla tillstånd till densamnas tillgodogörande, hvilket tillstånd skulle gifvas utan inskränkning i tiden men med rätt för staten att efter viss tid inlösa grufanläggningen;

att tillståndet till undersökning (skärpning) i regel skulle meddelas af bergmästaren, hvaremot rätten att tillgodogöra sig fyndighet (grufdriftstillstånd) skulle meddelas af Konungen;

att för upplåtelsen skulle erläggas dels en årlig jordskyld och dels en afgäld (royalty), bestämd till viss procent af bruttoafkastningen;

att den kronan åliggande ersättningskyldighet vid eventuell inlösen blifvit i förslaget närmare bestämd;

samt att åt Konungen lämnats befogenhet att vid grufdriftstillstånds meddelande föreskrifva, det järnmalm, som ur den upplåtna fyndigheten vunnas, icke, eller allenast i viss omfattning, finge såsom råvara exporteras ur landet.

Nu är emellertid att märka, hurusom i förslagets 2 § förekommer en bestämmelse därom att skärpningstillstånd ej må meddelas å område, som förklarats skola utgöra statsgrufvefält. Därom yttrar föredragande departementschefen i statsrådsprotokollet för den 4 december 1908 följande:

»Kronan är för närvarande på grund af köp ägare af åtskilliga efter inmutning upptagna grufvor å kronojord och är i andra sådana intresserad. Det lär icke vara förenligt med kronans intressen, att enskilde äga å den till dessa grufvor hörande jord och närmast däromkring befintlig mark skaffa sig den rätt till grufdrift, som eljest skall, enligt förslaget, kunna genom skärpning vinnas. Förslaget förutsätter därför, att områden, hvilka sålunda eller af annan anledning finnas böra fredas från intrång, skola i

särskild ordning förklaras för *statsgrufvefält*, och upptager bestämmelse om, att å dylikt grufvefält skärpning ej må äga rum.»

Enligt de upplysningar, som meddelats utskottet, ärnar regeringen för Riksdagen framlägga förslag angående de områden, hvilka böra såsom statsgrufvefält förklaras, men då tillbörlig utredning därutinnan ej under närmaste tiden kan åstadkommas, är ett förslag i detta hänseende ej att emotse förrän vid nästa års riksdag.

Vid sådant förhållande kan utskottet ej finna lämpligt att redan nu till antagande förorda några bestämmelser af den art som i nu föreliggande förslag omförmälas. Af denna anledning har utskottet ej heller ingått i någon närmare granskning af de föreslagna bestämmelserna.

Vid förslagets genomläsande har emellertid en omständighet tilldragit sig utskottets uppmärksamhet, nämligen att den royaltys, som tillståndshafvaren har att erlægga, skall utgå med viss procent af *bruttoafkastningen*.

Ehuru utan tvifvel hvad högsta domstolen anført mot royaltyns baserande på *nettoafkastningen* är beaktansvärdt, vill det dock synas utskottet, som om å andra sidan ur rättvisans och billighetens synpunkt royaltyns bestämmande i förhållande till nämnda afkastning vore riktigast. Vid sådant förhållande anser utskottet det vara önskvärdt, att Kungl. Maj:t ville, innan förslaget ånyo förelägges Riksdagen, taga i förnyadt öfvervägande, huruvida ett system, enligt hvilket royaltyn bestämmes efter nettoafkastningen, må kunna vara i praktiken genomförbart.

Med erinran härom hemställer utskottet,

att Kungl. Maj:ts proposition n:o 121 icke för närvarande må af Riksdagen bifallas.

III.

Det i propositionen n:o 119 intagna förslaget till lag innefattande bestämmelser angående grufdrift å viss kronojord, propositionen n:o 120 med förslag till lag angående ändrad lydelse af 2 kap. 3 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907, samt propositionen n:o 122, innefattande förslag till visst tillägg till de af 1908 års Riksdag antagna förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner.

Dessa förslag sammanhänga i viss mån med de under nästföregående moment omförmälda bestämmelserna angående undersökning och tillgodgörande af mineralfyndighet å viss kronojord, hvartill kommer, att propositionen n:o 122 hvilat på den förutsättning, att nyssnämnda bestämmelserna *Civilrättsliga bestämmelser angående grufdrift å kronojord, ändringar i nyttjanderättslagen samt grunderna för jordbruksdomänernas förvaltning.*

melser blifva af Riksdagen antagna. Vid sådant förhållande och då utskottet ej ansett sig för närvarande kunna förorda merberörda bestämmelser antagande, hemställer utskottet,

att de i detta moment omförmälda förslag ej heller må af Riksdagen antagas.

IV.

Herr Lind-
blads motio-
ner.

Herr Lindblads motioner lydande som följer:

N:o 68.

»Vid fjorårets riksdag föreslog jag vid behandling af stadgan om utarrendering af kronodomän, att däri skulle införas samma förbehåll i kontrakten, som dittills alltid varit sed, att nämligen arrendatorn vore skyldig afstå delar af arrenderadt område, när så erfordrades för *allmänt* behof. Förslaget bekämpades då och gick ej heller igenom: den allmänna arrendelagen var för ny. Då man emellertid nu synes vara villig till återtåg från den strängt juridiskt-formalistiska principen, ger mig detta mod att draga fram ett annat praktiskt kraf, eftersom man nu ändå tvingas att ändra författningen. I förbigående vill jag blott nämna, att en kommitté, som varit tillkallad för att föreslå grunder för utarrendering af *landtförsvarets* fastigheter, enhälligt kommit till det resultat, att dylika upplåtelse *måste förutsätta rätt* att äfven under arrendetiden kunna vidtaga ändrad disposition af ett öfningsfält eller annat utarrenderadt område och således absolut kräfva en dylik lagändring, som Kungl. Maj:t nu föreslår.

I fråga om kronans domäner ha vid upprepade riksdagar motioner väckts om försäljning af lägenheter i större omfattning än som nu sker. Vid årets riksdag föreligger regeringsproposition till förordning härom. Jag har med anledning däraf i motion (n:o 58) påpekat vissa önskemål, så att man ej må binda domänuppskattningarna och i sista hand Kungl. Maj:t vid alltför stränga detaljföreskrifter härutinnan, utan att domänintendenterna med domänstyrelsens och Kungl. Maj:ts slutliga bestämmande må kunna »laga efter omständigheterna». I den kungliga propositionen härom (n:o 41) visar utredningen, att ett nära nog enstämigt uttalande gjorts därom, att man *under arrendetiden* borde kunna afsöndra lägenheter, så snart nämligen allvarliga spekulanter framträdde. Att såsom nu blott hvar 20:de år kunna göra försäljningen från domänerna vore olämpligt; man borde kunna passa verkliga tillfällen, närhelst de komma. Och äfvenså kunde

man därmed bättre hafva i sin hand att sälja de aflägsnare delarna först och bibehålla de centralare delarna kring den gamla åbyggnaden i det längsta. En bättre skötsel under tiden skulle helt visst därigenom komma äfven de föreslagna salulotterna till del. Och arrendatorns berättigade intressen kunde väl tillvaratagas genom stadgandet om *minskadt arrende* och *skadestånd*. I flertalet fall skulle öfverenskommelser härutinnan rentaf göra sig själfva, ty arrendatorn finge äfven skogsbackarna utnyttjade och inkomstgifvande och kunde i rätt många fall öka tillgången på jordbruksarbetare till egen nytta.

I denna riktning hafva uttalat sig Konungens befallningshafvande i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Gottlands, Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Örebro län; domänintendenterna i samma län hafva med ett enda undantag kraftigt betonat samma deras på verklig erfarenhet grundade mening med understöd jämväl af domänintendenterna i Skaraborgs, Älfsborgs och Västmanlands län. Uppfattningen är således tämligen odelad härutinnan inom de hufvudsakligen jordbruksidkande delarna af landet. Äfven hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Södermanland och Västmanland samt öfverjägmästaren i västra distriktet af Skaraborgs län uttala samma mening. Vid domänintendenternas möte i februari 1907 dryftades samma förslag under så godt som allmänt gillande, och slutligen har domänstyrelsen den 21 oktober 1907 uttalat ett bestämdt tillstyrkande (sid. 41 i Kungl. Maj:ts proposition n:r 41).

I förevarande fråga yttrar jordbruksministern sid. 48, 49:

'Härvid framställer sig först frågan, om ej den nuvarande ordningen för upplåtelseerna bör ändras såtillvida, att underhandsupplåtelse blir det sätt, som så godt som uteslutande kommer till användning. Jag delar i detta hänseende till alla delar deras mening, som anse, att uti den nuvarande ordningen, enligt hvilken anbud med all makt skall sökas framkalladt, så snart beslut om upplåtelsen fattats, ligger ett af de största felen hos det nuvarande systemet. Det synes mig ock, som om det skulle varit den lyckligaste lösningen, om, på sätt domänstyrelsen uttalat, det kunde i arrendekontrakten om kronans jordbruksdomäner intagas förbehåll om skyldighet för arrendator att, om visst område af arrenderad egendom under arrendetiden kunde finna användning för ändamål, hvarom nu är fråga, afstå området mot skälig nedsättning i arrendet. Därigenom skulle man kunna vinna en samstämmighet mellan kronans och arrendatorns intressen, som icke i samma utsträckning torde stå att vinna på annat sätt. Emellertid torde en sådan bestämmelse komma i bestämd strid mot stadgandet i 2 kapitlet 3 § af den nya nyttjanderättslagen och således icke kunna ifrågakomma utan en lagändring, om hvilken det emellertid ännu

torde vara för tidigt att väcka förslag, helst äfven andra utvägar, om än icke fullt så effektiva, synas stå till buds.'

Då statsutskottet nu går att behandla Kungl. Maj:ts proposition n:o 41, skall helt visst visa sig, att de af statsrådet anbefallda 'andra utvägar, om än icke fullt så effektiva,' blifva i allmänhet mycket svårhandterliga och med all säkerhet ägnade att medföra, det vissa kronans domäner under väntetiden före lotternas försäljning somligstades snart sagdt råka i lägervall och få afyttras i försämradt skick till underpris. Konsten blir gifvetvis att tillförsäkra kronodomänerna allt fortfarande *god skötsel* och *samtidigt* möjliggöra styckning och försäljning under hand. Rätta och enda botemedlet är af departementschefen angifvet i ordet *lagändring*. Då sådan nu föreslås af andra orsaker synes också rätta tillfället vara inne, när man samtidigt sysslar med ändring af 1896 års domänförfattning. Jag har svårt att föreställa mig, att undersökning eller tillgodogörande af mineralfyndighet skall kunna vara ett kraftigare motiv till lagändring än det vid flerfaldiga riksdagar framkomna yrkandet om tillgodoseende af egnahemsidén genom ett rationellt styckande af kronodomäner.

Med stöd af det anförda tillåter jag mig föreslå, att Riksdagen behagade under gifven förutsättning antaga följande tillägg till Kungl. Maj:ts proposition n:o 122:

1:o) att arrendatorn skall vara pliktig ej mindre att, mot skälig nedläggning i arrendeafgiften samt skadestånd, afstå till fastigheten hörande område, om det i kontraktet angifvits som *egnahemsområde*, eller där sådant påfordras antingen för allmänt ändamål — — — afsedda området; samt

2:o) att där arrendator nödgas *afstå från i kontraktet angifvet egnahemsområde* eller för undersökning eller tillgodogörande af mineralfyndighet *annan* till fastigheten hörande mark och öfverenskommelse ej — — — beroende af denne.»

N:o 69.

»Under hänvisning till den motivering, som i en samtidigt af mig väckt motion, n:o 68, förekommer, får jag äran hemställa,

att Riksdagen behagade för sin del besluta följande tillägg till Kungl. Maj:ts prop. n:o 120:

Den som — — — utan verkan.

Hvad nu stadgats — — — afstå jord eller lägenhet eller ock för undersökning eller tillgodogörande af mineralfyndighet, *äfvensom särskildt område, som i kontraktet förbehållits till upplätelser af egnahemslägenheter under arrendetiden.*»

Då utskottet hemställt om afslag såväl å Kungl. Maj:ts proposition n:o 122, till hvilken herr Lindblads motion n:o 68 hänvisar, som ock å det i propositionen n:o 120 framlagda förslag till ändrad lydelse af 2 kap. 3 § i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, beträffande hvilket lagrum ytterligare ändring påkallats i herr Lindblads motion n:o 69, kan utskottet ej förorda bifall till ifrågavarande motioner i den form de föreligga.

Den utredning, som lämnats i motionen n:o 68 jämte den däri öfvermålda propositionen n:o 41, ger emellertid vid handen, att det skulle vara synnerligen önskvärdt, om underhandsupplåtelse af lägenheter från utarrenderade kronohemman kunde i ännu större omfattning, än nu är fallet, komma till stånd, samt att detta mål skulle i viss mån främjas, om i arrendekontrakten den bestämmelse kunde intagas, att arrendatorn skulle vara skyldig att under arrendetiden mot skälig nedsättning i arrendefgiften samt skadestånd till egnahemslägenheter afstå vissa, särskildt i utkanten af den arrenderade fastigheten belägna områden.

De bestämmelser af tvingande natur, som nu förekomma i 2 kap. 3 § af lagen om nyttjanderätt till fast egendom, måste emellertid för möjliggörande af dylika kontraktsbestämmelser modifieras beträffande kronojord och torde också kunna affattas i sådan form, att de ej medföra olägenheter för arrendatorerna.

Med föranledande häraf får utskottet hemställa,

att Riksdagen i anledning af herr Lindblads ifrågavarande motioner måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande, huruvida icke till främjande af egnahemsrörelsen de hinder, som för närvarande möta mot att under löpande arrendetid från kronoegendomar afsöndra lägenheter, skulle kunna undanröjas, samt att de förslag, som af utredningen framgå, måtte föreläggas nästkommande års Riksdag.

V.

Herr Lindhagens m. fl:s motion n:o 112, i hvad den afser stadgande af koncession för förvärf och utnyttjande af grufvor, äfvensom ingressen till motionen, är af följande lydelse: *Herr Lindhagens m. fl:s motion.*

»På det utvecklingsstadium, hvari jordfrågan för närvarande befinner sig hos oss, kan man där urskilja två hufvudspörsmål. Det ena är om-

besörjandet af jordbruk och bostäder, det andra socialisering af de naturtillgångar, vid hvilka ett gemensamt allmänt intresse äro knutna, nämligen skogar, grufvor, vattenfall, torfmossar äfvensom större fiskevatten. Det senare af dessa två ännen är nu så pass genomdiskuteradt, att tiden bör vara inne att söka få ett mera enhetligt grepp på detsamma. Hvad man redan af nutiden minst kan begära är att, utan hämmande band på det sunda näringslifvet, dels förebygga de skador, som tillskyndas näringarna och andra allmänna intressen genom ett obundet enskildt monopol till dylika naturrikedomar, och dels förbehålla framtidens människor utvägar att på detta fält ordna sig efter sina behof och önskingar. Ett mål måste visserligen vara att förvandla dessa naturtillgångar till allmän egen- dom. I den mån detta ej ännu kan eller bör ske, återstår dock, såsom många gånger blifvit framhållet, att utöfva någon kontroll genom statskoncession.

Grufvor.

Äfven i tider, då den privata äganderätten till jord som mest uppburits af lagarna och åskådningssätten, har det framstått såsom en fråga för sig, om denna äganderätt äfven rättsligen och rätteligen borde ingripa mineralier, som gömdes i jorden. Man har häfdat, att staten, icke jordens innehafvare, vore ägare till desamma.

Den äldre rättsvetenskapen höll före, att denna statens rätt eller det så kallade bergsregalet uppstått först på tolfte och trettonde århundradet genom enväldshärskares maktspråk. Den nyaste rättsforskningen åter har uppdagat, att statens rätt till mineralierna varit lag eller häfd mycket långt tillbaka i tiderna hos många olika folk, särskildt under inflytande af phönisisk eller romersk rätt.

Denna rättsuppfattning är naturlig. Den privata äganderätten till jord skyddas eller angripes allt efter som tillgången på jord öfverstiger eller understiger den allmänna efterfrågan och behofvet däraf för mänsklig tillvaro. Då mineralierna hafva stort brukningsvärde, men deras förekomst är sällsynt, har man ansett det behöfligt och följaktligen äfven riktigt, att de tillhörde staten, det vill säga alla medborgare.

Nämnda åskådning, som framträdtt nästan öfverallt, har dock under vissa tider varit grumlad eller till och med bortglömd. Detta antingen i följd af den enskilda egennyttans ingripande eller på grund af manchesterprincipers landvinningar.

Sälunda tillhörde i Storbritannien mineralierna för kronan, men med dess sjunkande makt tillskansade sig jorddrottarne dem. Följden har blifvit, att enligt nuvarande rätt i England tillhöra endast guld- och silfverfyndigheter ännu kronan, därför att det icke finnes några sådana. Alla öfriga förefintliga mineralier äro inneslutna i jordägarerätten. Denna senare rättsuppfattning har öfverförts till Förenta staterna.

I Frankrike tillhöra mineralfyndigheterna sedan gammalt staten. Äfven här sökte jorddrottarne och förmådde äfven för någon tid tillvälla sig en del af denna rätt, men kronan lyckades, senast på 1400-talet, återtaga hvad den förlorat. Under franska revolutionstiden anbefalldes physiokraterna, att grufvorna skulle afstås till jordägarne. Denna lära bekämpades segerrikt af Mirabeau och nationalförsamlingen förklarade dem för nationalegendom. Detta är i hufvudsak ännu gällande rätt i Frankrike. Statskoncession erfordras för att få idka grufdrift och staten bestämmer villkoren. Hvarken jordägaren eller upptäckaren hafva några lagliga företrädesrätter till grufdriften.

På enahanda grundsatser, som den fransyska rätten, bygger äfven gruflagstiftningen i Belgien, Holland, Luxemburg, Spanien, Portugal, Grekland, Turkiet och Tunis.

Italien har ej någon enhetlig gruflagstiftning. Den sardiniska grufstadgan öfverensstämmer med fransk rätt. På ett par orter tillhöra alla eller vissa mineralier jordägaren. På öfriga ställen äro de sedan romartiden skilda från jordegendomen; För ny grufdrift fordras dock öfverallt statslig koncession. Salt är nationalegendom.

För Tyskland, Österrike och Schweiz gäller, att förfogandet öfver mineralierna har tillkommit och fortfarande tillkommer staten. Någon jordägarens rätt eller någon egen rättighet för uppfinnaren finnes icke. Emellertid har på senare tider särskildt från och med 1850- och 60-talen staten afstått sin företrädesrätt och tillsvidare medgifvit enhvar att förvärfva rätt till grufvor på vissa i lagarna fastställda betingelser. Särskildt har detta i Preussen mest konsekvent genomförts. Denna rätt till fri inmutning kallas bergsbrukets friförklaring.

Norsk gruflagstiftning bygger i hufvudsak på den tyska uppfattningen.

Hvilka grundsatser, som i Sverige må hafva gällt för grufvätten från äldsta tider, synas icke vara af forskningen uppdagade. Att regalrätten till grufvor redan under senare tiden af medeltiden varit genomförd, antages dock såsom gifvet. Tämligen otvetydigt uttalas detta i 1485 års förordning om malmberg. Under Gustaf den I:ste framträdde regalrätten tydligt; alla malmberg i Sverige lyda till kronan, heter det

i ett kungligt påbud. Under de följande tiderna stödde sig alla författningar om bergsbrukets ordnande på uppfattningen af kronan såsom ägare till mineralierna. Denna regalrätt låg afven till grund för 1600-talets gruflagstiftning. I en författning från den tiden kallas hela bergsnärningen för kronans bergverk. Denna regalrätt utöfvades dels så, att kronan dref bergsbruk för egen räkning — år 1639 ägde kronan exempelvis i Södermanland 8 grufvor, 5 hyttor och 9 hamrar — och dels privilegierade personer att idka grufdrift. På 1700-talet började emellertid afven här göra sig gällande enahanda strömningar som i Tyskland till förmån för bergsbrukets friförklaring. I förordningen den 27 augusti 1723 stadgades sålunda, att med ordet regale därefter ej skulle förstås annat, än att kronan förbehöll sig att privilegiera den, som hade håg, lust och förmögenhet att idka grufdrift. Uppfinnarens rätt bestämdes i sammanhang härmed till fjärdedelen af grufvan och vid vissa ädlare verk till hälften. Med tiden utsträcktes uppfinnareandelen i allmänhet till hälften. Någon bestämd rätt för jordägaren att delta i arbetet nämnes ej i 1723 års författning. En konsekvens af densamma var emellertid, att jordägaren skulle medgifvas att för andra hälften delta i grufdriften. Denna konsekvens utdrogs af senare författningar och gäller afven för närvarande. Men därvid kvarstår till följd af regalrätten, att jordägaren ej får förbjuda andra bearbeta mineralfyndigheter samt måste själf uppträda som uppfinnare och iakttaga därför stadgade former för att vinna rättighet att bryta mineralier å egen mark.

Af den förestående framställningen framgår således, att hos de anglosachsiska, latinska och germaniska folken statsmaktens äganderätt till mineralierna varit ursprungligen en i det stora hela själfskrifven och erkänd sak. Med tiden har emellertid förhållandena utvecklats sig så, att inom England mäktiga jordmagnater usurperade denna rätt från kronan till förmån för jordägaren, hvilken nya rättsordning ännu bibehållit sig inom den alltid mycket konservativa anglosachsiska rätten. Bland de latinska folken och deras efterliknare har däremot statsmakten, segerrikt afvisande de enskilda jordägarnes afven här framkomna anspråk, ännu in i våra dagar bibehållit sin suveränitet öfver malmfyndigheterna. Den germaniska rätten slutligen har gått den vägen, att staten utan att uppgifva regalrätten tillsvidare disponerat densamma på det sättet, att hvem som helst, som upptäckte en mineralfyndighet, privilegierats att för egen räkning bearbeta densamma med eller utan tillåtelse för jordägaren att till någon del få delta i arbetet.

Häraf följer således att regalrätten till grufvor fortfarande ligger till grund för den svenska gruflagstiftningen. Ett utbyte af inmutning

mot koncessionssystemet innebär således ur privaträttslig synpunkt ingen fullständig nyhet utan blott en förändring i det sätt, hvarpå staten använder sin regalrätt.

Det bör då möta så mycket mindre betänkligheter för en dylik förändring, om ett verkligt behof däraf verkligen förefinnes. Så är ock förhållandet. Man har på senare tider haft tillräckligt nedslående erfarenheter af den nuvarande lagstiftningens äfventyrliga verkningar. Äfven de, som ej vilja gifva något erkännande åt synpunkten, att värdeutbytet af mineralierna bör i möjligaste mån komma nationen i sin helhet till godo, måste dock medgifva, att det äfven här finnes statsintressen att bevaka, hvilka aldrig komma till sin rätt genom den fria inmutningen. Insikten härom vaknar mer och mer.

Våra erfarenheter ha också redan ledt till vissa inskränkningar i inmutningsrätten. Sålunda blef genom 1886 års lag om eftersökande och bearbetande af stenkolsfyndigheter, koncessionssystemet tillämpadt på dessa.

En annan sådan tidsföreteelse är det provisoriska upphäfvandet sedan år 1902 af inmutningsrätt för annan än kronans räkning å kronojord, som ej innehafves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe. Från 1907 har enahanda förbud utfärdats för Västerbottens och Jämtlands län.

Ett lika tydligt språk, i hvilken riktning erfarenheten lärt oss, att gruflagstiftningen nu bör gå, talar den uppgörelse, som på statsmaktens initiativ åren 1907 och 1908 ägt rum i fråga om statens delägarskap i och lösningsrätt till järnmalmsförekomsterna i Kiruna och Gellivare samt Svappavaara.

Det förtjänar också omnämnas, att inom de två nordligaste länen på senare tider med Riksdagens tillåtelse skett åtskilliga upplåtelse å kronojord för bearbetande af icke inmutbara bergsprodukter med tillämpning af koncessionssystemet.

En ohållbar konsekvens af inmutningsrättens bibehållande är särskildt att anteckna.

Sakkunnige intyga att en relativt obetydlig del af landet och i synnerhet af Norrland ännu varit föremål för detaljerade undersökningar om mineralförekomster. Det är därför ett förhastadt påstående, som ofta på lösa antaganden framkastas, att icke mycket vidare vore att upptäcka. Professorn vid tekniska högskolan W. Petersson erinrar i detta afseende i ett utlåtande, hurusom den ifriga malmundersökning, som föranleddes af järnvägsbyggandet Gellivare—Ofoten, resulterade till upptäckandet inom Jukkasjärvi och Gellivare socknar af en mängd malmfyndig-

heter inom områden, där förut inga eller endast enstaka fynd voro kända, såsom Tuollavaara, Ekströmsberg, Mertainen, Leveäniemi m. fl. Oaktadt denna systematiska undersökning upptäckas där fortfarande nya fyndigheter.

Man säger nu, att inmutningsrätten är nödvändig för upptäckandet af nya fyndigheter. Under antagande att ett sådant upptäckande är särdeles nödvändigt äfven för närvarande, hvarom olika meningar göra sig gällande, bör detta lika väl kunna ske med koncessionssystemet såsom erfarenheten ju ock visat. De upptäckter, som göras af grufarbetare och andra ensamma letare samt af dessa sedan mot en ringa ersättning öfverlåtas åt andra, som hafva tillfälle att närmare undersöka saken, kunna och pläga också med koncessionssystemet särskildt honoreras och detta ofta på ett rättvisare sätt än under köpsläende med förste spekulant, som anmäler sig. En verklig malmundersökning åter af en trakt kräfver en välutrustad och dyrbar vetenskaplig expedition. Dylika expeditioner bekostas för närvarande af enskilda kapitalister. Skulle åter dessa, ifall deras vinst genom koncessionssystemet i någon mån begränsades, upphöra därmed, hvilket dock icke behöfver blifva händelsen, ligger det i hvarje fall nära till hands, att staten själf utrustar dylika vetenskapliga expeditioner.

Medel för en början till en dylik expedition beviljades också vid 1907 års riksdag i syfte att åstadkomma utredning rörande malmförekomster och tekniskt användbara bergarter kring den ifrågasatta inlandsbanan. Detta beslut föranleddes af ett vid riksdagen framställt ännu vidsträcktare yrkande om en undersökning i hela riket af mängden förefintliga nyttiga mineralier. Uti ett i detta ärende infordradt yttrande betonade chefen för geologiska undersökningen vikten af sådana undersökningar genom statens försorg.

Det ligger i öppen dag och medgifves äfven af sakkunniga, att dylika undersökningar å statsverkets sida icke rimligen låta sig förenas med tillvaron af inmutningsrätten, med hvars tillhjälp enskilde kunna obehindradt passa på att tillgodogöra sig frukterna af statens utredning. Ur denna synpunkt kan den beslutade statsundersökningen kring inlandsbanan knappast betecknas annat än som ett obetänksamt företag. Lika orimligt skulle det varit, om Riksdagen bifallit en år 1907 väckt motion att med statsmedel direkt understödja enskilda för upptäckande af malmfyndigheter för dessas egen räkning.

Af det anförda framgår, såvidt vi förstå, att tiden nu är inne i vårt land att indraga inmutningsrätten och återgå till ett mera kontrolleradt förfogande öfver mineralrikedomarna. Därmed är icke sagdt, att ej inmutningsrätten fyllt sitt värf under vissa perioder. Men hvarje rätts-

institut är underkastadt förvandlingens lag. Nya tider och nya förhållanden hafva sina särskilda kraf. Bergsbrukets redan nådda utveckling, tidens rastlösa sträfvan att med oanade hjälpmedel skapa enskilda monopol och framkalla rofbrytning, våra egna erfarenheter i dylika afseenden, allt detta bör ha uppdragat, att staten bort redan för länge sedan inslagit på andra vägar i begagnandet af sin regalrätt till mineralierna. Likaväl som man i Preussen funnit tiden vara inne att genom en återgång till koncessionssystemet skydda landets förnämsta mineraltillgångar, kol och salt, mot den enskilda spekulationen, likaväl bör det gamla järnbärrlandet bereda sig ett motsvarande skydd för sina återstående främsta malmtillgångar. Härmed är icke sagdt annat än att man i alla fall både kan och bör tillgodose såväl uppfinnarens och jordägarens skäliga anspråk som industriens kraf att erhålla tillräckligt med malm utan byråkratiska hinder och ongångar.

På hufvudsakligen ofvanstående skäl väcktes år 1908 motion om ny grufslagstiftning i syfte, att inmutningsrätten skulle upphävas samt nya fyndigheter af nu inmutbara mineralier i stället bearbetas af staten eller ock af enskilde efter erhållen statskoncession. Förslaget afslogs af Riksdagen, i Andra Kammaran dock efter omröstning med 116 röster mot 95, hvilka senare afgåfvos för en reservation inom lagutskottet i motionens syfte. Det är nu så mycket mera anledning att återupptaga denna sak, som en proposition väntas till denna Riksdag med definitivt förslag i anledning af inmutningsrättens suspendering å kronojord i de nordligaste länen.

På grund af hvad sålunda anförts, hemställes,

att Riksdagen ville:

A) hos Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande, i hvad mån och under hvilka villkor genom lag bör stadgas *koncession* för förvärf och utnyttjande af grufvor, samt framläggande snarast möjligt af det lagförslag, hvartill detta öfvervägande kan föranleda;

B) i afvaktan på nämnda lagstiftning för sin del antaga provisoriskt en lag om att Konungens tillstånd i vissa fall erfordras i angifna afseenden.»

Såsom ett af skälen till motionens framläggande har angifvits, att en proposition väntades med definitivt förslag i anledning af inmutningsrättens suspendering å kronojord i de nordligaste länen. Vid sådant förhållande finner utskottet lämpligt att för ytterligare belysning af frågan hänvisa dels till den historik, som återfinnes å sid. 10—12 uti den afsedda propositionen n:o 119, och dels till hvad vederbörande departementschef å sid. 22—26 anført rörande gällande grufslagstiftnings grundprincip samt skälen för och emot inmutningsrättens upphäfvande.

Utskottet delar den af departementschefen uttalade mening, att en ändring i lagstiftningen, hvarigenom staten tillerkändes äganderätt till mineralierna å privat jord samt rätt att för egen räkning förfoga öfver desamma, otvifvelaktigt skulle innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordägarätten. Någon lagstiftning i sådant syfte kan utskottet sålunda ej förorda.

Hvad åter angår frågan, huruvida ej möjligen från andra synpunkter vore lämpligt, att inmutningsrätten å enskild jord upphäfdes och, utan att staten trädde i den enskilde jordägarens ställe, ersattes med annat system, exempelvis ett koncessionsförfarande, så tilltror sig ej utskottet att därutinnan göra något bestämdt uttalande. Emellertid vill det synas utskottet lämpligast, att, då uppfattningen om inmutnings- eller koncessionssystemets inbördes företräde med afseende å enskild jord är ganska växlande, frågan om ändring i nu bestående förhållanden på detta lagstiftningsområde får anstå i afvaktan på verkningarna af det föreslagna upphäfvandet af inmutningsrätten med afseende å den odisponerade kronojorden.

Utskottet hemställer alltså,

att herr Lindhagens med fleres ifrågavarande motion, i hvad den afser grufvor, ej må af Riksdagen bifallas.

VI.

Herr Magnussons motion.

Herr *Magnussons* motion, n:o 74, som har följande lydelse:

»Vid föredragning i statsrådet af de i Kungl. Maj:ts propositioner n:ris 119 och 121 intagna förslag till lagar och bestämmelser anförde chefen för justitiedepartementet följande:

'Sedan år 1902 har frågan om lämpligheten af ett upphäfvande af inmutningsrätten å viss kronojord varit föremål för behandling af statsmakterna. I afbidan på definitivt beslut i frågan har alltifrån nämnda år varit stadgadt, att inom Norrbottens län inmutning endast för kronans räkning må ske å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehafves eller är till bo-ställe anslagen. Denna provisoriska lagstiftning utsträcktes år 1907 att afse äfven Jämtlands och Västerbottens län, i det att genom lag den 19 april 1907 bestämdes, att inom nämnda tre län inmutning endast för kronans räkning finge under tiden intill den 15 maj 1908 ske å dylik kronojord. Enligt lag den 8 maj 1908 skall hvad sålunda stadgats fortfarande gälla intill den 15 maj 1909.

Tiden torde nu vara inne att söka upptaga frågan till slutlig lösning; och är det i sådant ändamål jag nu anmäler detta ärende. Jag anser mig då till en början böra erinra i korthet om de bestämmelser, som enligt den äldre grufslagstiftningen gällt med afseende å tillgodogörandet af mineralfyndigheter å kronojord.'

Efter att sedermera hafva historiskt belyst, huru vår n. v. grufslagstiftning tillkommit och de grundsatser, hvarpå densamma är bygd; efter att vidare hafva redogjort för de båda förslag af åren 1907 och 1908, som dels af sakkunniga dels med biträde af sakkunniga utarbetats i syfte att, om inmutningsrätten upphäfdes beträffande viss kronojord, i stället ersätta densamma med andra bestämmelser, yttrar departementschefen bland annat följande:

'Jag torde redan här böra nämna, att enligt min öfvertygelse ett ordnande af förhållandena med afseende å mineralfyndigheter å kronojord nu bör företagas i väsentlig öfverensstämmelse med 1908 års förslag. De mot förslaget framställda anmärkningarna hafva synts mig ej böra föranleda annat än någon mindre omarbetning däraf utan rubbning af förslagets principer, hvilken omarbetning jag ock låtit inom justitiedepartementet verkställa.'

Vidare anföres angående samma 1908 års förslag:

'Jag läser dock först hafva att yttra mig om detta förslags yttre uppställning. Det har affattats i två formellt skilda delar, af hvilka den ena utgöres af ett lagförslag rörande sådana ändringar i grufvestadgan, som af inmutningsrättens upphäfvande i förut af mig angifven omfattning betingas, och den andra innefattar *de bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande af mineralfyndigheter å viss kronojord, hvilka skulle träda i stället för grufvestadgans föreskrifter*. Vid den visserligen ej betydande omarbetning af förslaget, som med anledning af inkomna anmärkningar ägt rum, har denna tudelning bibehållits.

Uppenbart är nämligen, att den af mig förordade inskränkning i rätten till inmutning å kronojord icke kan genomföras i annan ordning än den, som för ändring af allmän civillag är i § 87 regeringsformen föreskrifven. Å andra sidan torde med hänsyn till den form, som för de blifvande upplåtelseerna funnits lämplig, reglerna om dessa ej böra erhålla civillags natur, utan synes det, då, på sätt jag förut yttrat, kronan efter inmutningsrättens bortfallande är såsom jordägare berättigad att fritt förfoga öfver fyndigheterna å sin mark, böra jämlikt 77 § regeringsformen tillkomma Riksdagen ensam att bestämma om grunderna för förvaltningen af dessa fyndigheter.'

Förenämnda förslag till lagar och till bestämmelser om grufdrift å kronojord hafva med hänsyn till frågans natur från lagutskottet blifvit öfverlämnade till behandling af sammansatt stats- och lagutskott.

Hvad jag nu emellertid befarar är, att det sammansatta utskottet på grund af de mot Riksdagens slut allt mera hopade göromålen icke tilltror sig att ingå i en fullständig och uttömmande pröfning af de särskildt för vår bergshandtering så viktiga bestämmelserna angående undersökning och tillgodogörande af mineralfyndigheter å viss kronojord, hvilka skulle träda i stället för grufvestadgans föreskrifter, men ändock kanske af rent formella skäl och för att ej frigifva inmutningsrätten i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, antar de i Kungl. Maj:ts proposition n:o 119 föreslagna förändringarne i grufvestadgan. Härigenom skulle på grund af den nya lydelsen af grufvestadgans § 3 inmutningsrätten blifva upphäfd *öfver hela riket* för all odisponerad kronojord utan att något annat sattes i stället.

En sådan utgång af frågan synes mig dock vara mycket att beklaga och knappast lärer man kunna tro, att något sådant kan hafva af Kungl. Maj:t åsyftats; utan meningen får väl ändock antagas hafva varit, att de föreslagna ändringarne i grufvestadgan och särskildt af dess § 3 endast äro tillkomna på grund af och stå i ett följdriktigt samband med det nya koncessionsförfarandet, som Kungl. Maj:t i sin proposition N:o 121 föreslagit beträffande tillgodogörandet af vissa mineralfyndigheter å odisponerad kronojord. Hellre då synes mig nu gällande provisoriska förbud mot inmutning å kronojord i Norrland böra få fortfara att gälla till dess andra bestämmelser träda i stället och icke de gamla bergslagerna i mellersta Sverige utan moget bepröfvande påtvingas en lag, som inskränker en rätt, hvilken till obestriddig fromma för svensk järnhandtering där bestått sedan århundraden.

Med anledning häraf och på grund af det anförda får jag därför vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte besluta:

1:o) att antaga Kungl. Maj:ts proposition n:o 119 endast under förutsättning, att Kungl. Maj:ts proposition n:o 121 med förslag till bestämmelser angående undersökning och tillgodogörande af mineralfyndigheter å viss kronojord varder i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag antaget; och

2:o) att Riksdagen i förbidan, att Kungl. Maj:t till kommande Riksdag helst i samband med en allmän revision af grufvestadgan inkommer med förnyad proposition i frågan, för sin del nu antager följande lag angående fortsatt tillämpning af hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgad:

Härigenom förordnas, att hvad i lagen den 19 april 1907 om inskränkning i inmutningsrätten är stadgadt, skall fortfarande gälla intill den 15 maj 1910.»

Förevarande motion har till utskottet inkommit, sedan beslut redan fattats beträffande de under föregående punkter af detta utlåtande behandlade ärenden.

Med hänvisning till hvad under punkterna I och II anförts får utskottet hemställa,

att herr Magnusons ifrågavarande motion må anses besvarad genom utskottets hemställan under punkterna I och II i detta utlåtande.

Stockholm den 26 april 1909.

På det sammansatta utskottets vägnar:

T. ZETTERSTRAND.

Reservationer:

Beträffande punkterna I och II af herr *Magnuson*, som anført:

»Utskottet har enkelt nog löst den länge sväfvande frågan om inmutningsrättens upphäfvande å odisponerad kronojord samt dess ersättande i så fall med något annat system för befintliga mineralfyndigheters tillgodogörande genom att hemställa om afslag på de af Kungl. Maj:t föreslagna nya koncessionsbestämmelserna men om bifall till de ovedersägligen af sagda bestämmelser föranledda förändringar i gällande grufvestadga.

Jag har icke kunnat biträda ett sådant tillvägagående, utan anser att, om utskottet på anförda skäl icke velat ingå i någon närmare granskning

af de föreslagna bestämmelserna och därför afstyrker bifall till desamma, så hade utskottet följdriktigast äfven bort hemställa, hvilket jag därför finner mig föranlåten yrka, att de under I a) och b) omnämnda lagförslag icke heller må af Riksdagen antagas.

I öfverensstämmelse med Riksdagens föregående uppfattning torde likväl häraf följa, att den provisoriska lagen af den 19 april 1907 angående inmutningsförbud å odisponerad kronojord i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län bör fortfara att gälla ännu ett år eller till den 15 maj 1910, hvarom jag äfven af formella skäl och under förutsättning, att denna min reservation vinner tillslutning, ansett mig böra väcka särskild motion.»

Beträffande punkt II af herr *Lindhagen*, som i fråga om motiveringen anført:

»Då utskottet af anförda skäl ej funnit sig nu böra ingå i någon närmare granskning af förslaget bestämmelser, synes mig utskottet bort afhålla sig från granskning jämväl af förslaget bestämmelse, att den ifrågasatta royaltyn skall beräknas efter bruttoafkastningen, helst genom utskottets hemställda äfven lämnats oafgjordt, huruvida själfva det system, som af Kungl. Maj:t föreslagits, är att förorda eller icke. Utskottets förmenande, att 'rättvisa och billighet' skulle påfordra att beräkna royalty efter nettoafkastningen trots metodens alla svårigheter i tillämpningen, borde följdriktigt leda till att kronoarrendatorer och hvarför icke äfven bolagsarrendatorer få betala sina arrenden för upplåtta jordbruksdomäner också efter nettoafkastningen. Må man se till, att utskottets anvisning ej leder till att man på omvägar kommer tillbaka till det gamla inmutningssystemet, som beröfvade staten i allt väsentligt andel i mineralrikedomarna.»

Beträffande punkt IV af herrar *Wijk* och *Odqvist*.

Beträffande punkt V af herr *Lindhagen*, som anført:

»Det är ganska svårt att förstå kausalsammanhanget mellan andra och tredje styckena i utskottets motivering (sid. 20). I det senaste stycket, som närmast sysselsätter sig med motionen, göres emellertid ej någon annan erinran mot densamma än att utskottet ej kunnat bilda sig någon mening om lämpligheten att utbyta inmutningsrätten å enskild jord mot något annat system, exempelvis ett koncessionsförfarande, och att frågan därom lämpligen borde få anstå i afvaktan på verkningarna af det föreslagna upphäfvandet af inmutningsrätten på kronojord. Verkningarna af ett dylikt afvaktande kunna emellertid ej blifva andra än att, när den af utskottet

afvaktade tidpunkten någon gång i framtiden anses vara inne, återstår ingenting eller i lyckligaste fall betydligt mindre malmfyndigheter att lagstifta för.

Gent emot utskottet åberopas den historik och framställning i öfrigt, som gifvits i motionen, samt jämväl hvad af justitierådet Marks von Würtemberg anförts för inmutningsrättens upphäfvande å enskild jord (se propositionen sid. 63—65). Jämväl erinras att vid en liknande motions behandling år 1908 biträdades den af fyra reservanter i lagutskottet och vid omröstning inom andra kammaren af 95 ledamöter mot 116, som då voro för afslag.

Då enligt utskottets förslag lämnats såsom en oafgjord fråga, hvilket system bör ersätta inmutningsrätten, antingen ett rent koncessionssystem eller ett blandadt system, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, och då i sakens nuvarande läge ej torde löna sig att göra yrkande om den i motionen ifrågasatta provisoriska lagstiftningen, hemställes nu endast,

att Riksdagen i anledning af herr Lindhagens med fleres ifrågavarande motion, såvidt den afser grufvor, ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida och under hvilka villkor inmutningsrätten bör, på sätt redan ägt rum i fråga om stenkolsfyndigheter, äfven beträffande andra mineralier upphävas och ersättas med ett annat system för deras tillgodogörande, och detta icke blott, såsom af Kungl. Maj:t vid denna riksdag föreslagits, på kronojord, utan jämväl på enskild jord.»

Det skulle antecknas, att herr *Fahlén* ej deltagit i slutliga behandlingen af dessa ärenden inom utskottet.
